

הלכות ברבית הפרות סימן רד

וְשֹׁתֶה לְרֵפוּאָה, (מג) אִם טַעַמָם טוֹב וְהַחָד נִהְנֶה מֵהֶם (מד) מִבְּרֵךְ עֲלֵיהֶם תִּחְלֶה וְסוּף: הגה אם אָנְסוּהוּ לָאֵל או לשותה, (מה) אף-על-גב דהחך נִהְנֶה מִמֶּנּוּ אִינוּ מִבְּרֵךְ עֲלֵיו, הוֹאִיל (זו) וְנֶאֱנָס על קָף (כ"י בשם אהל-מועד והרא"ש): **ט נֵאָכַל מֵאָכַל או מִשְׁקָה שֶׁל אֶסוּר (מו) מִפְּנֵי הַסִּפְקָה, (מז) מִבְּרֵךְ עֲלֵיו (מח) תִּחְלֶה וְסוּף:** (מט) **דְּבִשׁ דְּבוּרִים (נ) הֵרִי הוּא כְּשָׂאָר דְּבִשׁ וְאִינוּ מִבְּרֵךְ עֲלֵיו אֶלָּא 'שֵׁהַפֵּל': י"א חֲבוּשִׁים או גִּינְדָא"ש או וְרִידִים וּשְׂאָר מִיַּי פְּרוֹת וְעֶשְׂכִּים שְׁמַרְקָחִים בְּדִבְשׁ,** **הַפְּרוֹת וְהַעֲשִׁבִים (נא) הֵם עָקָר וְהַדְּבִשׁ טָפַל, אֶפְלוּ הֵם (נב) כְּתוּשִׁים (עו) בְּיוֹתֵר, הַלֶּקֶף מִבְּרֵךְ עַל חֲבוּשִׁים וְגִינְדָא"ש 'בּוֹרָא פְּרֵי הַעֵץ' וְעַל עֲשִׁבִים 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה' *וְעַל שֵׁל (עו) [עו] (נג) **וְרִידִים** ("בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה": הגה וְכַל מִקְרָחַת שֶׁאֵין דִּבְרֵי פְרוֹת הַטָּהוֹר, וְכִמוּ שָׁמַכְל לְעֵיל רֵישׁ סִימָן רג, וְעַן שֵׁם)**

שערי תשובה

עֲדָנָה י' ב שְׂפִי תְשׁוּבוּת בְּדָבָר מִסְתַּמְח"ח וְכַוְנָה וְדַעַם מִסְתַּמֵּךְ לְבָרֵךְ, ע"ש בִּיבֵר: **[עו] וְרִידִים,** עִבְדוּט. וְעַן בְּסוּף סָפַר דַּת וְדִיךְ בְּתַשׁבַּח ס"ב דְּכַמָּה גִדּוּלִים מִבְּרַכִּין עַל צוּקְרֵי רֹדוּדֵי¹ שֶׁהֵלַל, וְכִיכ בְּרַח"ט בְּשֵׁם מִבְּרַח"ט מוּלְכוֹ דְּמִקְרָחַת וְרִידִים שֶׁהֵלַל: נִפְסְדָה צוּרְתוֹ הַעֲצֻמִּית מִבְּרֵךְ שֶׁהֵלַל כְּמַ"ש סִימָן רב ס"ז בְּהַגְּ"ה, וְעַמּוּ"ש שֵׁם דְּרוּקָא לְשׁוּמַחוֹ לְגַמְרֵי מִבְּרַכִּין שֶׁהֵלַל, מ"א: **(טז) וְרִידִים,** הִינוּ רֹדִים² בְּלֵא"א אַעפ"י שְׁגָדִילִם עַל הָאֵילִן, כִּיִן דְּנָרַע שֶׁלֶּהֶם הוּא עָקָר הַפְּרִי וְהַעֲלִים הֵם הַפְּרוּחִים, כ"י. וְכַן הוֹלְנוּרֵא מִבְּרֵךְ בְּפַח"ה דְּעָקָר הַפְּרִי הֵם הַגְּדוּדְגוֹת הַשַּׁחֲרוּת, שֶׁלֵּ"ה, עַמ"א:

באר הלכה

ח (מג) אִם טַעַמָם טוֹב וְכוּ'. רוּצָה לומר: אף-על-פי שאִינוּ תָּאָב לֵהֶם כָּלָל וְאִינוּ אוֹכְלִים אֶלָּא מִחֲמַת אִנְס חֲלִיּוֹ, כִּיִן שְׁעַל-כֵּל-פָּנִים הֵחָד נִהְנֶה מֵהֶם³, (לו) וְלֹא־פּוֹקֵי אִם הֵם רַעִים שֶׁאֵין לוֹ הִנְאָה מְזָה, אף-על-פי שְׂמַתְרַפֵּא מֵהֶם אִינוּ מִבְּרֵךְ כָּלָל⁴): **(מד) מִבְּרֵךְ עֲלֵיהֶם וְכוּ'.** עַיֵן לְקַמְן בְּסַעֲיָף י"א בְּהַגְּ"ה מֵה שְׁנַכְתַּב שֵׁם בְּמִשְׁנֵה בְרוּרָה: **(מה) אף-על-גב דהחך וכו'.** וְלֹא דַמִּי לְמַה שָׂכַתְבָּה לְקַמְנָה בְּסַעֲיָף ט בְּאוֹכַל אֶסוּר מִפְּנֵי הַסִּפְקָה דְּמִבְּרֵךְ עֲלֵיו כִּיִן דְּעַל-כֵּל-פָּנִים נִהְנֶה, אָף דְּגַם שֵׁם אֶכִּילְתּוּ עַל-יְדֵי אִנְס, שֶׁאִנִּי הִתַּם דְּהֶאֱנָס אִינוּ עַל הָאֶכִּילָה גּוּפָא, מֵה שֶׁאֵין כֵּן הֶכָא שְׁהָאֶכִּילָה גּוּפָא הוּא עַל-יְדֵי אִנְס, שְׂאוּנָסִים אוֹתוֹ לְאֶכְלוּ, (לט) לֹא שִׁיף בְּזָה לְחִיבּוֹ לְבָרֵךְ עַל הַנְּאֻתוֹ כִּיִן שְׁהוּא בְּעַל-כְּחוּצָה⁵; כֵּן הִיא סְבִרַת הַרְמ"א, וְהַסְפִּימּוֹ עַמּוּ (לז) הִרְבָּה אַחֲרוּנִים. (מ) וְיֵשׁ חוֹלְקִים עַל זֶה וְסִבְרִיָא לְהוֹ דַּכִּין שְׂפוּף-סוּף נִהְנֶה גְרוּנוֹ מְזָה, חֲשִׁיבָא אֶכִּילָה וְצָרִיף לְבָרֵךְ עַל זֶה⁶, וְכֵהִיֵּה דְּסַעֲיָף ט, וְעַיֵן בְּחַז"י אֲדָם שֶׁהַכְרִיעַ דִּבְכָּת אִם אֶכָּל כְּדִי שְׁבִיעֵה, דְּכִרְבַּת-הַמּוֹזָן שְׁלוֹ הוּא מִן הַתּוֹרָה, וְכָרֵךְ: **ט (מו) מִפְּנֵי הַסִּפְקָה.** כַּגוֹן חוֹלָה שְׂעָרֵךְ לְאֵכֶל מֵאֶכְלוֹת אֶסוּרוֹת לְרַפּוּאָתוֹ⁷, וְכַל-שְׁכּוֹן אִם אוֹכֵל מֵאֶכָּל שֶׁל הַתַּר בּוֹמֵן הַאֶסוּר, כַּגוֹן חוֹלָה בְּיוֹם-הַכִּפּוּרוֹים, דְּמִבְּרַכִּין עֲלֵיו, וְכַדְלַקְמֵן בְּסִימָן תְּרִיחַ בְּסוּפוֹ:

(מז) מִבְּרֵךְ עֲלֵיו. דַּכִּין דְּסַבְּנָתָה הוּא, הַתְּרָא כְּאֶכִּיל, וְאֲדַרְבֵּה, מְצוּה קָעָבִיד לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ, וְאִין זֶה בְּכָלֵל שְׂאָר דְּבֵר-אֶסוּר דְּקַמְנָא לֵן לְעֵיל בְּסִימָן קְצוֹ שֶׁאֵין מִבְּרַכִּין עֲלֵיו⁸): **(מח) תִּחְלֶה וְסוּף.** דָּאָף-עַל-גַּב שְׁבִרְצוֹנוֹ לֹא הִיָּה אוֹכֵל דְּכָר זֶה כִּי אִם מִחֲמַת אִנְס חֲלִיּוֹ, מִכֵּל מַקּוּם כִּיִן שְׁכָבֵר הוּא חוֹלָה וְחַפֵּץ לְהִתְרַפְּאוֹת מִבְּאֶכַל וּמִשְׁקָה זֶה, (מט) חֲשִׁיבָא אֶכִּילָה שֶׁיֵּשׁ בַּה הִנְאָה. וְאִם הוּא דְּכַר שְׁנַפְשׁוֹ קָצָה בְּזָה, (מז) אִם-כֵּן אֵין הַחָד נִהְנֶה מִמֶּנּוּ וְאִין צָרִיף לְבָרֵךְ עַל זֶה⁹: **י (מט) דְּבִשׁ דְּבוּרִים וְכוּ'.** דְּהוּא בְּכָלֵל דְּכָר שֶׁאֵין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ [ב"י]: **(נ) הֵרִי הוּא כְּשָׂאָר דְּבִשׁ.** דַּתְּבַבֵּאָר בְּסִימָן רב סַעֲיָף ח דְּמִבְּרֵךְ עֲלֵיו 'שֵׁהַפֵּל', וְלִסְמִינָא בְּעִלְמָא נֶקְטָה, וְבִקְמָת אֶפְלוּ חוֹלְקִין בְּדְבִשׁ-תְּמֵרִים מוּדוֹ בְּדְבִשׁ-דְּבוּרִים, דָּאָף-עַל-גַּב דְּהַדְּבוּרִים מְכַנְּסִין מֵי-פְרוֹת לְתוּף גּוּפָן וּמוֹצִיצִין מֵהֶן וְעַל-יְדֵי-זֶה נֶעֱשֶׂה הַדְּבִשׁ, מִכֵּל מַקּוּם אֵין טַעַם הַפְּרוֹת נְרַגַּשׁ כָּלָל בְּהַדְּבִשׁ [ב"ח]: **י"א (נא) הֵם עָקָר וְכוּ'.** דְּהַדְּבִשׁ (מג) אִינוּ אֶלָּא הֶכָּשֵׁר לְדְּכַר הַמְּרָקָח, שְׂמַכְשִׁירוֹ וּמִתְקַנּוֹ לְאֶכִּילָה. וְכֵן שְׁקַדִּים מִתְּחַפֵּץ בְּצוּקְעֵיר, אָף שֶׁהֵם מִתְּחַפֵּץ לְגַמְרֵי מִבְּרֵךְ 'בּוֹרָא פְּרֵי הַעֵץ'¹⁰, דָּאָף שְׂצוּקְעֵיר¹¹ הִרְבָּה מִתְּפַרֵי, הַפְּרִי עָקָר¹² [פמ"ג]: **(נב) כְּתוּשִׁים בְּיוֹתֵר.** דְּרוּקָא שְׁנַכְרַ מוּהוֹתוֹ וְתַאֲרוֹ, (מז) אֶכָּל אִם נְמוּחַ לְגַמְרֵי עַד שְׁנַפְסַד צוּרְתוֹ הַעֲצֻמִי, מִבְּרֵךְ לְכַתְּחִלָּה 'שֵׁהַפֵּל'¹³, כִּמְבַאָר לְעֵיל סִימָן רב סַעֲיָף ז בְּהַגְּ"ה, עַיֵן שֵׁם, וְעַיֵן לְעֵיל סִימָן רג סַעֲיָף ז וּבְמִשְׁנֵה בְרוּרָה שֵׁם: **(נג) וְרִידִים 'בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה'.** הִינוּ רֹדִים¹⁴ בְּלִשׁוֹן-אֲשַׁכְּנוֹ. וְאָף-עַל-גַּב דְּפִרְעֵי-הֶם, שְׁגָדִילִם עַל הָאֵילִן, מִכֵּל מַקּוּם כִּיִן שֶׁאִנִּי עָקָר הַפְּרִי, דְּנָרַע שֶׁלֶּהֶם הֵם

שער הציצין

(לב) וְאָף אִם טַעַמָם אִינוּ טוֹב כִּלְ-פָּקָה, אֵין שְׁעַל-כֵּל-פָּנִים אֵינִם רַעִים וְחַח נִהְנֶה מֵהֶם, מְשַׁמַּע מִגְּזֵר-אֲבָרְקָה סַעֲיָף-קַשׁן כִּד דָּאָף-עַל-פִּי-כֵן מִבְּרֵךְ. וְיֵמָה דְּנַקֵּט הַמַּחְבֵּר "אִם טַעַמָם טוֹב" הוּא לֹאוּ דְּרוּקָא, אֶלָּא לֹא־פּוֹקֵי אִם הֵם רַעִים, וְיֵמָה רְמוּ מִגְּזֵר-אֲבָרְקָה סַעֲיָף-קַשׁן יֵט דְּכַתּוּסְפוֹת לֹא נוֹכַר כָּלָל "טַעַמָם טוֹב": (לט) וְאָף-עַל-גַּב דְּעֵלְעִין מְצָה קִימָא לֵן כִּיִן טַעַם תַּעֵה דְּכַפְּמָאוֹה וְאֶכֶל מְצָה יָצֵא, אֶלְמָא חֲדָשִׁיבָא אֶכִּילָה? זָהוּ וְעַיֵן לְעַנְן לְצַאת יְדֵי הַמְּצוּה, אֶכָּל לְחִיבּוֹ לַחֵן הוֹדָאָה עַל זֶה אַחַר אֶכִּילְתּוֹ אֲפָשֵׁר דְּלֹא שִׂיכֵי כִּיִן שְׂאוּנָחוֹ עַל זֶה [א"ר]. וְיֵשׁ מִתְּרַצִּין, דַּכִּין דְּבֵר-מְצוּהָ הוּא אַמְרִינֵן דְּמִסְתַּמָּא נִתְרַצְּא אַחֲרֵי-כֵן עַל זֶה, וְכִמוּ שָׂכַתְבֵּם הַרְמב"ם סְבִרְתוֹ לְעַיֵן גִּט מְעֻשָׁה. וְנַפְקָא-מִנֶּה בֵּין הַתְּרוּצִים לְעַנְן בְּרַכַּת-הַמּוֹזָן, דְּלַתְרוּץ הַשְּׂנִי צָרִיף שֵׁם גַּם-כֵּן לְבָרֵךְ בְּרַכַּת-הַמּוֹזָן אַחֵר אֶכִּילְתּוֹ¹⁵, מֵה שֶׁאֵין כֵּן לְתַרוּץ הַרְאִשׁוֹן: **(לז) אֲלֵהָ רָבָה, הַסְדִּיר-מִשְׁעָה, בִּית-מֵאִיר, בְּגוּזִינֵשׁ [וְנִקְרָא-שֵׁלוֹם וְטָמְאָר-מֵרוּכִי, אָף הֵם מְצַדִּידִם דְּתַרְמ"א מִיּוֹר שְׁהָאֶכִּילָהוּ בְּעַל-כְּחוּצוֹן], וְיִגְנוֹן גַּבּוּרִים וְתְשׁוּבוֹת אֲגוּרָה בְּהַלָּף: **(מ) ס"ז וְיִגְנוֹן-אֲבָרְקָה וְפִרֵי תְּרִישׁ וְכֵן מְצַדֵּר בְּמַטְהֵר-הַיְהוּדָה.** וְכִמְבַּרְתָּ מֵה שָׂכַתְבֵּה מְגוֹנָן-אֲבָרְקָה וְשֵׁעַר דְּבַעַל דְּעַה ז' הוּא מִי שְׁזוּכָר בְּתְשׁוּבוֹת הַרְשִׁבָּא, דְּחוֹלַק גַּם-כֵּן עַל הָא דְּסַעֲיָף ז וְסִבְרִיָא לֵה דְּגַם שֵׁם אִינוּ מִבְּרֵךְ, כֵּן הוּא בַּקְּמָת, שִׁכּוֹן מִבְּאָר חֲדוּשֵׁי הַרְאָ"ה רֵישׁ פָּרָה ג' שֶׂאֲכָלָה, דְּבִין מִי שְׂאוּכֵל דְּכָר-אֶסוּר אוּ בְּיוֹם-הַכִּפּוּרוֹים מִפְּנֵי הַסִּפְקָה אִינוּ מִבְּרֵךְ מְשוּם דְּהוּא הַתְּרָא אִנִּי וְלֹא חֲשִׁיבָא נִהְנֵה, וְכֵהִיֵּהָ דָּאִשָּׁה שְׂאוּכָה, עַיֵן שֵׁם בְּאַרְיָכוֹת. וְמִכֵּל מַקּוּם אף-עַל-גַּב דְּכַן אֵת הַקְּמָת כְּדַבְּרֵי הַרְאָ"ה שְׁהוּא בְּעַל הַצֵּה זוּ, וְלִדְרִיָּה תַלּוּי דִּין זֶה בְּהֵחֵיא תַלּוּי דִּין זֶה בְּהֵחֵיא אֵין לְחוּת מִפְּנֵי זֶה דְּכַר תְּרַמ"א בְּעַנְיָנוּ, לְפִי מֵה דְּקַמְנָא לֵן בְּסַעֲיָף ט דְּלֹא כִּתְהָרָא, דְּשַׁפִּיר יֵשׁ לְחַלַּק בְּיַנְיָהֶם, כְּמוֹ שָׂכַתְבְּנוּ בְּמִשְׁנֵה בְרוּרָה, וְרַאָה תְּרַמ"א לְתַפֵּס בְּזָה כִּוְנָה: **(מז) וְעַיֵן בְּשַׂעֲרֵי-תְשׁוּבוֹה בְּסִימָן קְצוֹ מֵה שְׁהֵבֵא בְּשֵׁם הַפְּנִים-מֵאִירוֹת שְׁמַעֲזָר שְׁלֹא לְבָרֵךְ בְּאוֹכֵל דְּבֵר-אֶסוּר אָף בְּמִקּוּם סְפָנָה, וְלֹא הַעֲמָתֵי מְשוּם דְּהַרְבָּה וְתַרְבָּה אַחֲרוּנִים סְתַמוּ כִּוְנָה דְּהַמַּחְבֵּר כְּזוֹ, הִלֵּא הַמָּה הַסִּי' וְיִגְנוֹן אֲבָרְקָה וְהָאֵלֵה רָבָה וְהַסְדִּיר-מִשְׁעָה וְטָמְאָר-מֵרוּכִי וְהַעֲבִי"ן וְהַגְּזֵר' וְחַז"י אֲדָם וְכַתְּשׁוּבַת מְכַבֵּר-סוּפּוֹר, וְכַן מְשַׁמַּע מְבִאָר הַגְּזֵר' וְכַל אֵלוֹ סוּבְרִים אֶפְלוּ בְּאֶסוּר שְׁהוּא מִן הַתּוֹרָה: **(מח) מְגוֹן אֲבָרְקָה סַעֲיָף-קַשׁן כ' וְפִשׁוּט: (מג) בִּית-יִסּוּף: (מד) מְגוֹן אֲבָרְקָה,** וְאָף דְּבִדְבַר-כִּי-מִשְׁעָה פַּתַּח דְּכָאן****

תְּרוּבוֹת: 1 סִכַּר וְרִידִים, 2 שְׁוֹשִׁים, 3 סִכַּר.

הַלְכוּת בְּרֵכַת הַפְּרוֹת סִימָן רַד רה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק נג]

ואין צריך לברך. ובאופן שמכניסים את המזון דרך הוריד, בודאי אינו נחשב אכילה.

הני לה דבש טפל, שְהָרִי אֵינּוּ בָּא אֶלָּא לְהַכְשִׁיר הַנֶּהְדֵּד לְאֶכְלָהּ⁽⁴¹⁾.

[משנ"ב ס"ק נה]

מְכַרְכֵּין עֲלָיו 'שְהַכְל'⁽⁴⁴⁾.

44) והטעם שמברכים עליו 'שהכל' לפי דעה זו, כתב הערוך השלחן (סכ"ב), שכיון שזה רק מאכל חולים אין החולה יורד לפרטיות הדברים, שהרי אין כוונתו לאכילה אלא לרפואה ורק שלמעשה החיך נהנה מזה, ולכן ברכתו 'שהכל' שהיא ברכה כוללת.

[משנ"ב ס"ק נז]

בֵּינָן שְׂאֵין הַבְּרִיאִים רְגִילִין לְאָכֵל אוֹתוֹ בְּכַף⁽⁴²⁾, שְׁעוֹמֵד רַק לְרִפּוּאָה⁽⁴³⁾.

[משנ"ב ס"ק נט]

עֵינֵי לְעֵיל סוּף סִימָן רב, מְשַׁנָּה בְּרוּחָה דְּבוּר הַמְּתַחֵיל וְאִם⁽⁴⁵⁾.

45) שם (ס"ק פד) כתב שלא נאמר דין זה אלא אחר שלמד, אך מי שהיה לו ללמוד ולא למד לא יאכל עד שילך אצל חכם שילמד אותו. ומי שלא למד ופטר את עצמו בברכת 'שהכל', כתב הא"ר (ס"י רב ס"ק א) בשם האר"י ז"ל שהרי הוא בכלל בור שקלולו חז"ל.

[משנ"ב ס"ק ס]

וְכַאֵן בֵּינָן שְׁמִסְפֵּק בְּדִיעְבַּד דְּמִי⁽⁴⁶⁾.

46) וכשיש ספק כזה, כתב הערוך השלחן (סכ"ח) שאין הולכים בזה אחר רוב דעות כמו בכל הדינים, אלא אפילו אם הדעה הסוברת שמברכים 'שהכל' היא מועטת מהדעות הסוברות שמברכים 'העץ' או 'האדמה', מ"מ מברכים 'שהכל'. אכן בכף החיים (ס"י רב ס"ק יב) מבואר שבמקום שלכל הפוסקים צריך לברך, ורק שנחלקו איזו ברכה לברך, הולכים אחר רוב דעות.

סִימָן רה

בְּרֵכַת יְרִקוֹת

[ביה"ל ד"ה וקטניות]

וְאוֹכֵל אוֹתוֹן פְּמוֹת שְׁהֵן שְׁלֵמוֹת לְקָנוֹת⁽¹⁾.

1) ולענין 'ארבעע' [חומוט] שאוכלים בקינוח סעודה, האם הם נחשבים דברים הבאים מחמת הסעודה, ואין צריך לברך עליהם, כתב בספר מכתבי תורה (מהאמרי אמת, ס"י לז) שבמקומו אין לברך עליהם, מאחר שרגילים לאוכלם בסעודה, ובפרט בסעודת שבת, ומה שכתב בשו"ת דברי חיים (ח"ב י"ד סוף ס"י סו) שמחמת הספק נהג לאוכלם עם פת תחילה וסוף, הוא משום שבמקומו לא היתה הרגילות לאוכלם בתוך סעודה.

42) והשוותה ביצה חיה כדי לצחצח קולו, כתב השער תשובה (ס"ק יז) בשם המחזיק ברכה שאף שאינו נהנה מטעמה, מברך עליה, מפני שנהנה מכך שביצה היא דבר המזין. ובדעת תורה (ס"א, ובס"י רי ס"א) ושו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' פח) כתב שבספר החיים מבואר שאין מברכים עליה, אך בתוס' (שבת קמג, ב ד"ה הלכה) מבואר שהדרך לגומעה חיה היא עומדת לכך, יש לברך עליה, וכן כתבו הקצוש"ע (ס"י נ ט"ח) והכף החיים (ס"ק א) ושו"ת שבט הלוי (ח"י ס"י מב ס"ק ד) שיש לברך עליה כדעת המחזיק ברכה. ולענין שיעור הגמיעה מהביצה המחייב ברכה אחרונה [דהיינו האם היא נחשבת כמאכל או כמשקה], ראה כף החיים (שם) ומה שכתבנו לקמן ס"י רי הע' 18.

43) ומי שאוכל על ידי צינורית המחוברת לגופו, האם חייב בברכה, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"ז אות יד) שאין לברך על הזנה מלאכותית, לא בתחילה ולא בסוף, משום שאינה נחשבת כדרך אכילה כלל. ובשו"ת חלקת יעקב (א"ח סי' נב) כתב שמאחר שאינו אוכל דרך פיו, אינו נחשב דרך אכילה ופטור מברכה תחילה וסוף, וסיים שכשרוצה להודות להשם על מזונו יאמר איזו תפילה או פסוקי תהלים. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' יח) הביא מה שכתב בשו"ת לבושי מרדכי (א"ח קמא סי' לב) שהואיל ונחלקו האחרונים האם נחשב דבר זה כאכילה, לכן ירא שמים יהדר אחר מי שישתה או יאכל מאותו מין או מין שברכתו שווה ויכוון להוציא בברכתו, בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה, שאף שכתב הרמ"א לקמן (ס"י ריג ס"א) שעכשיו נוהגים שאין מוציאים בברכה וכל אחד מברך לעצמו, כבר כתבו האחרונים ובמשנ"ב שם (ס"ק יג) שבדיעבד יוצאים, ואין דיעבד גדול מזה. והגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי חט"ו עמ' עב) חילק דבר, שחולה שמוזנו נכנס על ידי זונדה למעיו יתכן שלענין ברכה אף על אכילה שלא כדרכה יש לברך, אך אם אינו עובר דרך הפה, יש לדון שאינו נחשב אכילה

הלכות ברכת הפירות סימן רד רה

באר הגולה קיג

צ לשון רקבים
בפסק ג מהלכות
ברכות ק הנהגה
מימינו פסק ח בשם
התוספות

בראים רגילין בו (נד) אלא (י) [יז] לרפואה (נה) מברכין עליו 'שֶׁהִפְלִי' (בי בשם הרא"ש): **יב** צ"ל שהוא עקר ועמו ספלה, מברך (נו) על העקר ופותר את הספלה. וכל דבר (יז) ששערכין אותו לדבק או כדי לתן ריח או כדי לצבוע התבשיל, הרי זו ספלה. אבל אם ערב כדי לתן טעם בתערובות (נד) הרי הוא עקר. לפיכך, מיני דבש שמבשלים אותם ונותנים בהם חלב-חטה כדי לדבק ועושים מהם מיני-מתקה, אינו מברך 'בורא מיני מזונות', מפני שהדבש הוא העקר: הגה ונראה דהא דאם ערב כדי לתת טעם בתערובות שהוא עקר, הינו דוקא (נח) שיש שם ממשות מן הדבר הנותן טעם ודבר חשוב, אבל בשמים שנותנין לתוך המרקחת, אף-על-פי שהם לנתינת טעם אין מברכין עליהם, דבטלין במעוטן אף-על-פי שנותנין טעם, לכן נוהגין שלא לברך רק על (יט) המרקחת ולא על השמים שבהן: **יג** ק"ל דבר (נט) שהוא מספק בברכתו (ס) דברך (כ) וכן 'שֶׁהִפְלִי':

רה ברכות ירקות, ובו ה' סעיפים:

א על הינקות מברך 'בורא פרי האדמה', ואפלו בשלם. וכן כל פרות (ב) [ב] (כ) ונקטניות

א ברכות לה וקמא
קמא ב שם לה

שערי תשובה

[ז] לרפואה. עבה"ט. ועין מה"כ: האוכל חלמון-ביצה כמות שהוא חי לצחצח הקול, אף שאינו נהנה בטעם אכילתו הוא נהנה במזונו, ע"ש בשם קנטרס: יש כח"י. ובישורין-ברכה כתב: השותה קרקע עם לימון¹ לרפואה מברך שהכל, ואם ערב במקרק דבר שאוכלו דרך הנאתו לרפואה אף שהוא מוגט ונתיב הוא סתוק, הדבר המערב עקר והסוקר ספל ומברך ברכה הראויה לאותו דבר ופותר את הספלה, כ"כ מהר"י ואל"י בתשובת כח"י: [ז] שהכל. עבה"ט. והמג"א כ"ס"ק די הביא דברי חכמת-מזונות ונראה מקום לסימן קסו ששם חולק עליו, ועין ביד-אפרים שם, ועין במקרי-צדקה ס"ח מב האריך בזה ומסוק דלשון בינוני עדיף ונתיב בו, אבל שמעתי פי גם נהנה במקמץ פרשו בינוני, ואדרכה בסגול הוא מל' בקשה כמו ונהנה אנחנו וצאצאינו כו', ויש למלק, ע"כ. ועין בברי" שכתב: יש מ"ש נוהג בקגול וכמ"ש המג"א ס"י קסו (ד"א שהמג"א חולק רק בשם חכמת-מזונות כ"כ), ואינו מהיר, אלא העקר כמנהג העולם, וכ"כ שאלת-יעב"ז סימן קד וסימן קה, ע"כ:

[ח] וקטניות. עבה"ט. וכתב בראשון לציון דאם ברוך על הקטניות בורא מיני דשאים יצא בדיעבד. וכתב ברי"ד דה"ה אם ברוך עליהם בורא מיני זרעים, אף נסתפק אם ברוך על הינקות בורא מיני זרעים אם יצא. דשאם ירקות נמי זרעים מקרי, ע"ש. ולענין דצא דהא פתיב וכגנה זרעיה תמיתם, ועין בפסחים דף לט:

באור הלכה

* וקטניות וכו'. כתב בעמק-ברכה: קטניות ופולין שאכלן פשהם לחים, דמנה מה שקורין ארבע"ס שוטי"ן, בין חי בין מצשו נרצה לומר, שרופין קצת בעשן. וקורין אותן גיברענטי ארבע"ס²: או אותן קטניות שמבשלין במים, בין שאוכלן אותן תוך המרק שקורין אותן ארבע"ס וזפ"א³, ואפלו הם נמוחים קצת, או שאוכלן לאחר בשולן בלא מרק, ודרך לשפך מהם כל המים הרוחצין ואחר-כך מנהג לתן לתוכן מלח ופלפלין ואוכל אותן כמות ששנו שלמות לקטניה⁴: או אותן שאינם מבשלים במים כלל, רק פשהם

תקון הוורדים לאכילה אינו אלא להכשיר הדרך לאכילה^{4א}, והיו לה פירות שאין נאכלין חיין, שמברך עליהם אחר בשולם ברכה הראויה להם [כדלקמן בריש סימן רה], ואין אנו אומרים שיברך עליהם 'שהכל', מפני שהמים המבלעים בהם להכשירם לאכילה [ב"י]: (נד) אלא לרפואה וכו'. השעם, דאף דנהנה, אין זה עקר הנאתו, כיון שאין הבריים רגילין לאכל אותו בעומו (מ) שעומד רק לרפואה^{4ב}: (נה) מברכין עליו 'שֶׁהִפְלִי' וכו'. ועין בכה"ק הבית שכתב שר"ב הפוסקים חולקים על זה, וכן הסכימו (מ) האחרונים דצריך לברך עליו ברכה הראויה לו כיון שעל-כ"ל-פנים נהנה: **יב** (נו) על העקר וכו'. עין לקמן סימן ריב, שם מבאר כל פרטי דין עקר וטפל: (נז) הרי הוא עקר. המגן-אברהם (מ) ושארי האחרונים הסכימו דהוא דוקא בתרובות: מיני דגן אמרינן דהיבא דבא לתן טעם, אף שהוא מעוט הוא העקר, וכדלקמן בסימן רח סעיף ב, אבל בשארי מינים אולינן בתר רבא: (נח) שיש שם ממשות. ולפי הסקמת האחרונים כנזכר לעיל, אף ביש ממשות לא אולינן בתריהו רק בתר רבא: **יג** (נט) שהוא מספק וכו'. עין לעיל סוף סימן רב, משנה ברוכה דבור המתחיל ואם^{4ג}: (ס) דברך 'שהכל'. בדעיבד ויצא (מ) ב'שהכל' על כל דבר, וכאן כיון שמשפך בדיעבד דמי^{4ד} [ב"י]. ומפל מקום אם הוא דבר שיכול לפטרו תוך הסעודה, עדיף טפי [מ"א]:

א (א) ואפלו בשלם. ומירי שטובים לאכל בין חיים בין מבשלים, וכדמסיים אחר-כך גבי פרות וקטניות: (ב) וקטניות. ודוקא

שער הציור

אורי שנמות ואינו נבר, על-כרחך דהינו שאינו נבר לגמרי אבל נבר עדין קצת תארו: (מס) ואפלו בברך שהוא חמשת מיני דגן, פן מבאר בחדושי הרא"ה ששל האלפס בענין שתיקא, עין שם ומה שכתוב בבית-יוסף ובשלחן-ערוך בשם הרא"ש טענת-סופר, וצריך לומר הרא"ה, וכעין זה כתב ג"כ הרשב"א בחדושי בדרך אפשר, עין שם, ומה שרצה המגן-אברהם לתדש דהבא מיני בשאין טובים לאכל הוא דחוק, דהא העתיק כל לשון הרא"ה: (מ) המגן-אברהם והפרי חדש בלקוטיו והג"א: (מ) תשובת חכם צבי סימן קכט והג"א בבאורי, וכן העתיקו הסו"ת אדם וד הקטנה ושלחן-שלמה: (מ) ואם הוא מספק אם הוא פרי העץ או אדמה יברך 'בורא פרי האדמה', וכדלעיל בסוף סימן רב:

תרגום: 1 מי לימון. 2 חמוס קלוי. 3 מרק חמוס.

הלכות ברבית הפרות סימן רד

המשך מעמוד קודם

את הטפל לפני העיקר מברך על הטפל, מפני שכאן נחשב הכל לדבר אחד. והוסיף (שם), שפשוט הוא שאם בודעו רק למצוץ את הסוכר ולפלוט אחר כך את השקד, בוודאי שנחשב הסוכר בפני עצמו ומברך עליו 'שהכל', ואפילו באופן שאוכל את השקד אלא שאינו רוצה בו, ורק בולעו משום 'בל תשחית', יתכן שהציפוי עיקר, ונשאר בצריך עיון. (39) ואם עיקר דעתו אינה על השקד אלא על הציפוי [כגון סוכריות דרזיה], כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ד תשובה ד) שמברך 'שהכל', ועל כל פנים מידי ספק לא יצא וספק ברכות להקל, ומברך 'שהכל'. וכן דעת הגר"ש אלישיב והגרש"ז אויערבך (וזאת הברכה עמ' 96) שמברך 'שהכל', אלא שלדעתם אם השקד הוא הרוב והסוכריה המייעוט, מברך 'בורא פרי העץ' ופותר את הכל, ואם אינו יודע מה הוא הרוב, הורה הגרש"ז אויערבך (ותן ברכה קונטרס התשובות לסי' רב) שיברך 'שהכל', וככל תערוכת ספק [שאינו יודע מה הרוב]. וכן הורה הגר"ש וואנר (שערי הברכה פכ"ג הע' 702) לגבי שוקולד ממולא שברי אגוזים ושקדים שברכתו 'שהכל' הואיל ועיקר דעתו על השוקולד, כמבואר בביה"ל (ד"ה ועל) [אכן לגבי שקד מצופה שוקולד, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' כז אות ה) שהשקד עיקר]. ובשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג סי' לא) כתב לגבי צימוקים מצופים שוקולד, שכיון שרוצה הן את הפרי והן את השוקולד צריך לברך על שניהם, וכשמברך בתחלה על השוקולד יכוון שלא לפטור את הפרי שבתוכו, ואם יש לו פירות אחרים יברך עליהם תחילה. וראה בן איש חי (שנה א פר' פנחס אות טו).

[משנ"ב ס"ק נב]

אָבֵל אִם נִמְוָח לְגַמְרֵי עַד שֶׁנִּפְסַד צוֹרְתוֹ הַעֲצָמִי, מְבָרֵךְ לְכַתְחֵלָה 'שֶׁהַכֹּל'⁽⁴⁰⁾.

(40) ואם רוב דרך אכילת אותם פירות היא על ידי ריסוק, כתב לעיל (סי' רב ס"ק מד) שאף לכתחילה מברך עליהם את ברכתם הראויה.

[משנ"ב ס"ק מח]

וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁנִּפְשָׁו קֶצֶה בְּנֶה, אִם-כֵּן אֵין הַחֵד נִהְגָה מִמֶּנּוּ וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל זֶה⁽³⁷⁾.

(37) וכן לענין מי שהיה שבע קודם שאכל, ואכל אכילה גסה, כתב לעיל (סי' קצו ס"ק כח) שאם נפשו קצה עליו ואין גרונו נהנה, אינו מברך לא לפניו ולא לאחריה, לפי שאינה חשובה אכילה כלל.

ואדם שאינו נהנה משתיית שוכר, והוא חרף ושורף לו ברגו, כתב הבן איש חי (שנה א פר' נשא אות ו) שלא יברך עליו אלא יברך על דבר אחר כגון סוכר ויכוון לפטור בו את השוכר. מאידך, דעת הגר"ח"פ שיינברג (הידושי בתרא) שדוקא על מאכל מקולקל אין מברכים, אבל אם המאכל טוב אלא שהוא אינו אוהבו, צריך לברך עליו, משום שאילו היה רע היה אוכלו. וראה שדי חמד (אסיפת דינים מערכת ברכות סי' א אות לג) שכתב שמסתמת השו"ע לקמן (סי' תעב סי') שכתב שאפילו מי ששונא יין או שהוא מויקו חייב לשנותו כדי לקיים מצות 'ארבע כוסות', ולא הזכיר שאין לברך עליו, משמע שצריך לברך עליו כששותה ממנו, ותמה איך אפשר לברך כשמויקו אינו נהנה ממנו. והגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה קמא סי' יח אות ז) תירץ שהטעם שאפשר לברך כששונאו הוא מפני שמודה לה' על שהזמין לו יין שיוכל לקיים בו את המצוה.

[משנ"ב ס"ק נא]

דִּהְבֵּשׁ אֵינוֹ אֶלָּא הַכֶּשֶׁר לְדָבָר הַמְרַקָּח, שֶׁמִּכְשִׁירוֹ וּמִתְקֵנוֹ לְאֶכִילָהּ. וְכֵן שֶׁקֵּדִים הַמְחַפְּזִין בְּצוּקָע"ר, אִף שֶׁהֵם מְחַפְּזִין לְגַמְרֵי מְבָרֵךְ 'בּוֹרֵא פְרֵי הָעֵץ'⁽³⁸⁾, דָּאף שֶׁצוּקָע"ר הִרְבֵּה מִהַפְרֵי, הַפְרֵי עֶקְרֵי⁽³⁹⁾.

(38) ואף אם מכניסו לפה ומוצץ את הסוכר תחילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' כז ס"ה) שמברך רק על השקד אף על פי שאינו אוכלם יחד, ואינו דומה למה שכתב הרמ"א לקמן (סי' ריב ס"א) שאם אוכל

הלכות ברבית הפרות סימן רה

המשך מעמוד קיד

הוא כדי לברך עליו כברכת הפרי, מ"מ לענין מי שלקות הסיבה שמברך 'בורא פרי האדמה' הוא מחמת 'טעם כעיקר'.

[שעה"צ ס"ק כ]

וּמִקַּל מִקוֹם לְמַעֲשֵׂה נְרָאָה שְׂמִיתוּ טוֹב שֶׁיִּבְרַךְ 'בּוֹרֵא פְרֵי הָאֲדָמָה' עַל מַעַט יִרְק מִתְחַלָּה⁽²²⁾.

(22) אכן אם המרק הוא מרק עוף, דעת הגרש"ז אויערבך (וזאת הברכה עמ' 119) שאף על פי שיש בו ירקות אין ברכת הירקות פוטרת את המרק, שלא נאמרו דברי המשנ"ב אלא במרק ירקות שיש בו בשר, מפני שעיקר הטעם שבו הוא מן הירקות.

[משנ"ב ס"ק יג]

וְדַע עוֹד, דִּהְיִנְךָ גּוֹפָא בְּנֻדָּאֵי לֹא נַעֲשֵׂה טַפַּל לְהַכְשׁוֹר, כִּינן שְׂבָא לְמִזוֹן וְלִשְׂבֻעָה⁽²³⁾.

(23) חדין זה שהירקות אינם בטלים למרק ולבשר, הורו הגרש"ז אויערבך והגרש"ז אלישיב (וזאת הברכה עמ' 119) שהיינו דוקא באופן שכוונתו לאכול אותם בעצמם למזון ושבו, ע"כ אינם בטלים למרק, ויש להפרידם ולברך עליהם את ברכתם הראויה. אבל אם כוונתו באכילתם היא כדי ללפת בהם את המרק, הרי הם טפלים לבשר ולמרק ונפטרים בברכתו. [וראה שו"ת אור לציון ח"ב פי"ד תשובה לא].

ואמנם לענין תבשיל ממיני 'גרויפין' [גרסיים ממיני דגן] שנתן בהם מים הרבה עד שאינו ראוי אלא לשותו, כתב לקמן (סי' רח ס"ק כג) שיתכן שהמים לא בטלים לגבי הגרויפין, כיון שעיקרן נעשה רק לשתייה וצריך לברך עליהם 'שהכל'.

[משנ"ב שם]

וּמְבָרֵךְ עַל הַמֵּיִם 'שֶׁהַכֹּל' וְעַל הַלְּבִיבוֹת 'בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת'⁽²⁰⁾.

(20) לענין מרק 'גרויפין' הנוכר בהע' הקודמת, כתב המשנ"ב (שם) שיברך על המים תחילה ואחר כך על הגרויפין, ושם בהערה נתבאר טעם הדבר.

[משנ"ב ס"ק יד]

וְנִרְגַּשׁ בּוֹ רַק טַעַם הַתְּקִי⁽²¹⁾.

(21) ומרק עם גזר או תפוחי אדמה וכדו', הורו הגר"ש אלישיב (וזאת הברכה עמ' 120) והגרש"ז אויערבך (ותן ברכה קונטרס התשובות לסי' רח) שמברך על מי המרק 'שהכל', מפני שאין ניכר כל כך טעם הירקות במים, ולא נאמר שמברך על המים כברכת הירק אלא כשניכר היטב טעם הירק במים, כגון מי סלק.

ודין זה שצריך שיהיה ניכר טעם הירק במי השלקות, הורה הגר"צ קרליץ (חוט שני ברכות עמ' קצו) שאין צריך שיהיה ניכר מאיזה ירק קיבלו טעם, ואף שלגבי פרי שהתרטק צריך שיהיה ניכר מאיזה פרי